

Jolanta Okuniewska

Kompetencje społeczne dziecka w młodszym wieku szkolnym

Truizmem jest stwierdzenie, że edukacja ma na celu przygotowanie nowoczesnego społeczeństwa, które będzie w stanie sprostać wymaganiom nowych czasów i dostosować się do szybkich zmian, jakie niesie ze sobą życie. Być może trudno o tym pamiętać, gdy spotykamy w szkolnej klasie dzieci w młodszym wieku szkolnym, ale po dokładnej analizie zapisów podstawy programowej dla I etapu edukacyjnego stwierdzimy, że kładzie ona duży nacisk na rozwijanie **kompetencji kluczowych**, a my, nauczyciele, jesteśmy zobowiązani do ich rozwijania.

Kształtowania umiejętności kluczowych, czyli:

- 1) porozumiewania się w języku ojczystym,
- 2) porozumiewania się w językach obcych,
- 3) kompetencji matematycznych i podstawowych kompetencji naukowo-technicznych,
- 4) kompetencji informatycznych,
- 5) umiejętności uczenia się,
- 6) kompetencji społecznych i obywatelskich,
- 7) inicjatywności i przedsiębiorczości,
- 8) świadomości i ekspresji kulturalnej

nie należy rozumieć jako realizacji specjalnie wyróżnionej dziedziny aktywności, ale jako włączanie ich w obręb wszystkich przedmiotów nauczanych w szkole poprzez dobór odpowiednich metod i form kształcenia. Chodzi o to, aby uczeń został wyposażony nie tylko w wiedzę, ale także w konkretne umiejętności, które pomogą mu radzić sobie w nowej rzeczywistości otaczającego go świata.

Trudno oddzielić od siebie poszczególne kompetencje kluczowe, gdyż ich zakresy często się pokrywają i są ze sobą powiązane. Umiejętności rozwijane w zakresie jednej kompetencji wspierają i ułatwiają rozwój pozostałych, dlatego należy pamiętać, że rozwijanie każdej z ośmiu kompetencji ma takie samo znaczenie. W każdym przypadku nacisk należy kłaść na kreatywność, umiejętność rozwiązywania problemów, myślenie krytyczne, podejmowanie inicjatywy, podejmowanie ryzyka, umiejętność wyrażania emocji i współpracy w zespole.

W niniejszym tekście chciałabym skupić się na kompetencjach społecznych i obywatelskich, spośród których niezwykle ważna jest umiejętność współpracy w zespole. Mamy nauczyć naszych uczniów, jak współpracować ze sobą, by osiągnąć zamierzony cel, brać odpowiedzialność za wspólne zadanie i jego wynik. Podczas współpracy występują elementy planowania, generowania i weryfikacji pomysłów, analizowanie postępów pracy, a w miarę potrzeb modyfikacja wcześniejszych ustaleń. Nie jest to łatwe, gdyż wymaga empatii, umiejętności komunikacyjnych w celu obrony swoich racji, ale też umiejętności przyznania się do błędu. Umiejętność współpracy określono jako tzw. umiejętność miękką, bardzo cenioną przez pracodawców. Skoro nasi uczniowie będą w dorosłym życiu oceniani przez pryzmat takich umiejętności, musimy im pomóc w ich opanowaniu.

W wymaganiach ogólnych podstawy programowej czytamy:

Celem edukacji wczesnoszkolnej jest wspomaganie dziecka w rozwoju intelektualnym, emocjonalnym, społecznym, etycznym, fizycznym i estetycznym. Ważne jest również takie wychowanie, aby **dziecko w miarę swoich możliwości było przygotowane do życia w zgodzie z samym sobą, ludźmi i przyrodą. Należy zadbać o to, aby dziecko odróżniało dobro od zła, było świadome przynależności społecznej (do rodziny, grupy rówieśniczej i wspólnoty narodowej) oraz rozumiało konieczność dbania o przyrodę. Jednocześnie dąży się do ukształtowania systemu wiadomości i umiejętności potrzebnych dziecku do poznawania i rozumienia świata, radzenia sobie w codziennych sytuacjach** oraz do kontynuowania nauki w klasach 4-6 szkoły podstawowej.

Zadaniem szkoły jest:

- 1) realizowanie programu nauczania skoncentrowanego na dziecku, na jego indywidualnym tempie rozwoju i możliwościach uczenia się,
- 2) respektowanie trójpodmiotowości oddziaływań wychowawczych i kształcących: uczeń – szkoła – dom rodzinny,
- 3) rozwijanie predyspozycji i zdolności poznawczych dziecka,
- 4) kształtowanie u dziecka pozytywnego stosunku do nauki oraz rozwijanie ciekawości w poznawaniu otaczającego świata i w dążeniu do prawdy,
- 5) poszanowanie godności dziecka; zapewnienie dziecku przyjaznych, bezpiecznych i zdrowych warunków do nauki i zabawy, **działania indywidualnego i zespołowego, rozwijania samodzielności oraz odpowiedzialności za siebie i najbliższe otoczenie, ekspresji plastycznej, muzycznej i ruchowej, aktywności badawczej, a także działalności twórczej,**
- 6) wyposażenie dziecka w umiejętność czytania i pisanania, w wiadomości i sprawności matematyczne potrzebne w sytuacjach życiowych i szkolnych oraz przy rozwiązywaniu problemów,
- 7) **dbałość o to, aby dziecko mogło nabywać wiedzę i umiejętności potrzebne do rozumienia świata, w tym zagwarantowanie mu dostępu do różnych źródeł informacji i możliwości korzystania z nich,**
- 8) **sprzyjanie rozwojowi cech osobowości dziecka koniecznych do aktywnego i etycznego uczestnictwa w życiu społecznym.**

Młodszy wiek szkolny, obejmujący lata od 6 do 9 roku życia, to wyjątkowy czas w rozwoju społecznym dziecka, który charakteryzuje się nawiązywaniem i budowaniem nowych kontaktów społecznych z rówieśnikami w szkole i poza nią na różnorodnych zajęciach pozalekcyjnych. Dziecko poszerza kontakty z innymi osobami niezwiązanymi z rodziną, zajmuje różne pozycje w grupie rówieśników w klasie, na dodatkowych zajęciach, na podwórku. W tym czasie pojawiają się w życiu dziecka osoby, które mają dla niego znaczenie i wywierają wpływ, a autorytet rodziców się zmniejsza, choć nadal są oni ważni i potrzebni dziecku, zaspokajają jego poczucie bezpieczeństwa, akceptacji i są wsparciem w sytuacjach trudnych, jakich w szkole nie brakuje.

Dziecko, rozpoczynając naukę w szkole, zostawia za sobą czas zabawy, pojawiają się nowe obowiązki i zadania związane z nową rolą – rolą ucznia. Nauczyciel musi stwarzać dzieciom jak najwięcej sytuacji, w których będą doskonalić umiejętności komunikacji z kolegami, negocjacji, wyrażania własnych potrzeb, uczuć, uzgadniania stanowisk, dyskusji i wyciągania wniosków. Jest to proces złożony i dość trudny. Dzieci w klasie pierwszej są bardzo skoncentrowane na sobie i własnych potrzebach, chętnie nawiązują kontakty z rówieśnikami, wspólnie się bawią, ale trudno im zrozumieć, że mogą mieć wspólny cel i razem odpowiadać za efekt zadania.

Kształtowaniu umiejętności społecznych sprzyjają zabawy kierowane, tematyczne, organizowanie sytuacji dydaktycznych, w których dzieci mają możliwość odegrać jakieś role, wcielić się w inną postać, przećwiczyć zachowania, które pomogą w przyszłości rozwiązać jakiś problem, zachować się właściwie w nowej sytuacji. Dzieci bardzo lubią takie zajęcia. Zabawy i gry dydaktyczne wpływają na rozwój społeczno-moralny dzieci, oddziałują na ich sferę psychiczną. Dzięki tym zabawom nauczyciel ma możliwość kształtowania w uczniach odpowiednich cech charakteru. We właściwie zorganizowanych zabawach dydaktycznych dziecko kształtuje swoje zdolności umysłowe: spostrzeżenia, wyobraźnię, pamięć, uczucia. Podporządkowuje się przyjętym zasadom, stara się do nich dostosować swoją działalność. Na początku nauczyciel powinien do takich zadań dobierać grupy, kierując się sympatiami i upodobaniami dzieci, a potem stopniowo zmieniać dobór poprzez np. losowanie.

W mojej praktyce często stosuję dobór grup według upodobań dzieci. Mam wtedy pewność, że zadanie uda się wykonać bez spieć i większych problemów, gdyż dzieci w danej grupie się lubią i dobrze znają własne możliwości oraz ograniczenia. Aby nauczyć dzieci współpracy i odpowiedzialności za wynik wspólnej pracy, na początku organizuję zadania w parach. Dzieci w określonym czasie muszą wykonać np. pracę plastyczną na podany temat. Wymaga to od nich przedyskutowania, uzgodnienia, czasem kompromisu, podzielenia się obowiązkami, a potem zaprezentowania dzieła przed całą klasą.

Początkowo dobieram proste zadania polegające na przeprowadzeniu rozmowy na jakiś temat, by wreszcie sprowokować dzieci do odegrania ról w sytuacjach trudnych, z którymi mogą się zetknąć w szkole i poza nią. Często też proszę, by dzieci uzgodniły w parach stanowisko na dany temat, a następnie przedyskutowały swój punkt widzenia z kolejną parą. Staram się stwarzać sytuacje problemowe, które wymagają rozpatrzenia różnych punktów widzenia i nie są jednoznaczne. Pokazują one dzieciom, że czasami istnieje wiele rozwiązań jednego problemu, a niejednokrotnie trudno wybrać ten najlepszy.

Ostatnio pojawia się wiele głosów, że stosowanie technologii informacyjno-komunikacyjnych na zajęciach szkolnych uniemożliwia uczniom właściwy rozwój kompetencji społecznych, gdyż spędzają one, najczęściej samotnie, dużo czasu przed ekranem laptopa. Taka sytuacja może martwić, ale stosowanie nowoczesnych

technologii z namysłem umożliwi i będzie wspomagać rozwój kompetencji społecznych u dzieci.

Od października 2013 roku wykorzystuję na lekcjach tablety *Samsung Galaxy Tab2 7.0*. Każde dziecko posiada tablet na własność i dba, by sprzęt był gotowy do pracy na zajęciach, pobiera potrzebne aplikacje, usuwa zbędne, ładuje baterię.

Gdy rozpoczynałam swoją przygodę z tabletem na zajęciach, moim głównym celem było traktowanie go jako przyboru ułatwiającego naukę. Postanowiłam myśleć o nim jak o wyposażeniu piórnika i wykorzystywać go w sytuacjach, gdy będzie niezbędny, przeniesie moich uczniów szybko na ciekawą stronę internetową, pokaże film edukacyjny, który w innej sytuacji byłby niemożliwy do obejrzenia. Staram się jednak, by jak najczęściej organizować sytuacje umożliwiające współpracę między uczniami – zarówno z tabletem, jak i bez niego.

Stosowanie nowoczesnych technologii z namysłem umożliwi i będzie wspomagać rozwój kompetencji społecznych u dzieci

Moi uczniowie siedzą przy stolikach w grupach czteroosobowych i naturalną dla nich sytuacją jest praca w parach czy w grupie. Często pozwalam im na swobodny dobór członków grup i zmianę miejsca pracy.

Organizuję zajęcia tak, by uczniowie na podstawie samodzielnie przeczytanego tekstu np. wspólnie stworzyli mapę myśli. Muszą wtedy dyskutować ze sobą, ustalić kolejność zapisów, wybrać kolory pisaków, podzielić się zadaniami, wybrać najważniejsze myśli do zapisania, kontrolować poprawność ortograficzną, pilnować czasu przeznaczanego na wykonanie zdania, zaprezentować pracę jako grupa. W drugiej kolejności wykonują mapę myśli, wykorzystując tablet i aplikację *SharpMindMap*. Po wykonaniu mapy myśli na dużym arkuszu papieru i przygotowaniu wystawy na szkolnym korytarzu mogą już samodzielnie stworzyć mapę myśli na tablecie: zajmie im to niewiele czasu, a pomoże utrwalić wiadomości na dany temat poprzez atrakcyjną powtórkę. Gotowe mapy myśli wyślą mi mailem, a ja zrobię z nich elek-

troniczną książeczkę, którą będą mogli podziwiać odwiedzający internetową stronę naszej klasy.

Innym pomysłem na pracę w zespole i wykorzystanie nowoczesnych technologii jest wspólne przygotowanie ilustracji do przeczytanej książki. Dzieci dzielą się zadaniami, wybierają najważniejsze według nich wydarzenia, które zilustrują. Następnie za pomocą tabletu wykonują zdjęcie swojej pracy oraz prac członków zespołu i w aplikacji *ComicsHeadLite* przygotowują prosty komiks z tekstami, które zredagują samodzielnie albo przy pomocy kolegów i koleżanek. Z wszystkich komiksów powstanie jedna książka lub plakat w programie *glogster*. Plakat mogą wykonać na zajęciach komputerowych, a dzięki kodowi HTML można będzie go umieścić na stronie klasy.

Pracy zespołowej sprzyja też aplikacja *zondle*. Uczniowie w zespołach przygotowują pytania i odpowiedzi na podany przez nauczyciela temat. W klasie drugiej moi uczniowie przygotowali w ten sposób pytania do *quizu* o zwierzętach żyjących w Tatrach. Każda grupa przygotowywała swoją część pytań na temat innego zwierzęcia, a następnie jedna osoba wykonała z wszystkich pytań *quiz* dla całej klasy. Dzieci z ogromną radością grały w grę, do której powstania same się przyczyniły, czekały na swoje pytanie i cieszyły się, że okazały się ciekawe dla kolegów i koleżanki z klasy. Taka zabawa w przygotowanie wspólnego *quizu* uczy dzieci współpracy, rozwiązywania problemów, weryfikacji wiadomości, uzgadniania stanowisk, kompromisu. Przynosi ogromną satysfakcję z ukończenia zadania, a komplementy z ust kolegów i koleżanek budują poczucie własnej wartości.

Zwykle poszukuję takich aplikacji na tablet, które pozwalają na wspólną pracę i zabawę. Bardzo podoba mi się aplikacja *MathDuel* (do pobrania ze sklepu Play), dzięki której dzieci mogą doskonalić umiejętności rachunkowe. Dzieci uzgadniają, jaką sprawność będą ćwiczyć, mogą zapisywać punkty. Moi uczniowie chętnie grają w tę grę, pilnują się nawzajem, dochodzi więc element samokontroli i pomocy koleżeńskiej.

Podobną aplikacją jest aplikacja *2 Player Simon*. Uczniowie grają w parach, wymaga to od nich czujności, gdyż zadaniem uczestnika jest dotykanie kolorowych krążków według wzoru podanego w grze. Dzieci mogą uzgodnić, z jaką szybkością będą pojawiać się podpowiedzi, w jaki sposób gromadzą wyniki, czy chcą włączyć opcje treningu, czy od razu grać.

Należy pamiętać, by w młodszych klasach aranżować takie sytuacje, w których dzieci będą miały za zadania pracować w grupie nad wykonaniem wspólnej pracy. Tylko wtedy mają możliwość rozwijania kompetencji społecznych w pełnym zakresie. Zarówno tych, które ułatwiają relacje z innymi – komunikowanie się, empatia, dyskusja – jak i tych, które określają pozycję dziecka i jego funkcjonowanie w grupie – pewność siebie, poczucie własnej wartości, umiejętność przeżywania porażek, rozwiązywania problemów, podejmowania decyzji.

Nowoczesne technologie należy stosować podczas zajęć umiejętnie, zwłaszcza w klasach młodszych jest to niezmiernie ważne. Nauczyciel musi uświadomić sobie, że nowoczesne technologie go nie zastąpią, ale zaangażują dzieci na 100%, pomogą uatrakcyjnić zajęcia, wpłyną na różne style uczenia się i posłużą do współpracy – wspólnej zabawy i nauki.

Nowoczesne technologie należy stosować podczas zajęć umiejętnie, zwłaszcza w klasach młodszych jest to niezmiernie ważne

Uważam, że po ośmiu miesiącach wykorzystywania na zajęciach tabletów moi uczniowie wykazują wysoki poziom kompetencji społecznych. Są kreatywni, chętnie podejmują dodatkowe inicjatywy, wymyślają nowe zastosowania dla znanych wcześniej aplikacji, bardzo chętnie pracują w grupach, pomagają sobie, są aktywni i osiągają bardzo dobre wyniki w nauce. Nie zwalnia mnie to jednak od myślenia na temat wykorzystania TIK podczas zajęć i ciągłego doskonalenia się. Robię to z przyjemnością, gdyż zależy mi na rozwoju osobistym i przygotowaniu moich małych uczniów do wyzwań, jakie niesie ze sobą nowoczesna przyszłość.

Jolanta Okuniewska jest nauczycielką edukacji wczesnoszkolnej i języka angielskiego w klasach 1-3 w Szkole Podstawowej nr 13 w Olsztynie. Nominowana w konkursie Nauczyciel Roku 2013 pod patronatem MEN oraz „Głosu Nauczycielskiego”. W pracy z uczniami wykorzystuje tablety, prowadzi blog www.tableciaki.blogspot.com.